

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMI ÜLESANDED

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
I ARUTLUSEST	7
VALIK ARUTLUSTE TEEMASID	7
II ÜLESANDED	10
Ü1 1. Demokraatlik riik.....	10
Ü1 2. Parlamentarism ja presidentialism.....	12
Ü1 3. Valitsuse moodustamine Eesti Vabariigis	12
Ü1 4. Põhiseaduste võrdlus	12
Ü1 5. Võrdsed võimalused ühiskonnas	14
Ü1 6. Keskkond ja säästev areng.....	15
Ü1 7. Regionaalpoliitika.....	16
Ü1 8. Õigusruum.....	18
Ü1 9. Töötasu ja maksud.....	19
Ü1 10. Maksud ja maksumaksja.....	20
Ü1 11. Inflatsioon.....	21
Ü1 12. Pangalaen.....	22
Ü1 13. Üksikisik ja ühiskond	23
Ü1 14. Üksikisik ja ühiskond	24
Ü1 15. Eesti ühiskond ja erakonnad	26
Ü1 16. Kohalik võim ja valimised.....	27
Ü1 17. Rahvusvahelised organisatsioonid ja Eesti.....	29
Ü1 18. Rahvusvahelised suhted kaasaegses maailmas.....	30
Ü1 19. Rahvusvaheline koostöö.....	32
Ü1 20. Kaasaja maailm ja religioon	33
VASTUSED	34

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksami ülesannete koostamisel ja arutamisel (2002–2007) osalesid Aire Arras, Hans Dsiss, Jelena Hlebova, Katrin Kello, Tiina Kilumets, Katrin Kool, Tiit Laan, Epp Lauk, Tiia Luuk, Kalle Lõuna, Riina Muuga, Hella Mõttus, Leili Möldre, Raul Narits, Riina Raja, Aare Ristikivi, Anne Roos, Mare Räis, Katre Rünk, Alo Savi, Julia Smirnova, Viola Soiver, Vjatšeslav Žiburtovitš, Juhan Tamme, Ene Tannberg, Sergei Teplov, Anu Toots, Rein Toomla, Sulev Valdmaa, Maidu Varik.

Ülesanded hõlmavad ühiskonnaõpetuse õppesisu põhiteemasid gümnaasiumiastmel:

- NÜÜDISÜHISKOND (ül 6,7, 8)
- ÜHISKONNA VALITSEMINE (ül 1; 2; 3, 4, 5, 15, 16)
- ÜHISKONNA MAJANDAMINE (ül 9, 10, 11, 12)
- INDIVIID ÜHISKONNAS (ül 13, 14)
- KAASAJA MAAILMA MITMEPALGELISUS (ül 18,19, 20)
- RAHVUSVAHELINE SUHTLEMINE (ül 17, 18)

ja õppekava kohustuslikke läbivaid teemasid:

- KESKKOND JA SÄÄSTEV ARENG (ül 6)
- TÖÖALANE KARJÄÄR JA SELLE KUJUNDAMINE (ül 7)
- INFOTEHNOLOOGIA JA MEEDIAÕPETUS (ül 14)
- TURVALISUS (ül 8)

Käesolevas kogumikus kasutatud ülesannete autoriõigused kuuluvad Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele.

Koostajad: Maidu Varik, Hella Mõttus

SISSEJUHATUS

Käesolev kogumik on koostatud 2002.–2007. aasta ühiskonnaõpetuse riigieksami ülesannete põhjal. Kogumiku ülesandeid saab õpetaja kasutada kontrolltööde koostamiseks ning õpilane kordamiseks ja eksamiks valmistumiseks. Näidisülesannetele on lisatud ka võimalikud vastusevariandid. Ühiskonnas, seadusandluses ja riigi elus toimuvad pidevad muutused ei võimalda alati lõplikke vastuseid ette anda. Aineõpetajal on siin vastustusrikas roll olla ühiskonnas toimuvaga kursis ja teavitada sellest ka õpilasi.

Kogumikus on esitatud erinevat tüüpi ülesandeid:

- mõiste ja selgituse kokkuviiimine (ainealase mõiste selgitamine ja kasutamine, loendist sobiva selgituse, iseloomuliku joone vm valimine koos põhjendusega);
- valikvastustega ülesanded (õigete paaride leidmine, vale ja õige väite äratundmine, sündmuste järjestamine jne);
- avatud küsimustega ülesanded (eeldab selgituse või hinnangu andmist, näidete toomist, teadmiste kasutamist, iseloomulike joonte väljatoomist);
- väitega nõustumine või mittenõustumine (oma seisukoha selgitamine, põhjendamine, näidete toomine; isikliku põhjendatud arvamuse esitamine jne);
- lünkteksti täitmine (allikate põhjal või oma teadmisi kasutades);
- informatsiooni, mõistete jne rühmitamine (mingi kindla tunnuse või iseloomulike joonte alusel; sarnasuste ja erinevuste leidmine);
- teabe esitamine teises vormis (andmete kandmine graafikust tabelisse, teksti põhjal diagrammi koostamine jne);
- skeemi täitmine (loendis pakutava teabe, oma teadmiste või põhiseaduse alusel);
- skeemi koostamine (loendis pakutud märksõnade loogiline seostamine);
- allikate põhjal küsimustele vastamine ja oma seisukoha kujundamine (tekst, foto, karikatuur);
- kaardi tundmine (Euroopa, Eesti);
- situatsioonil põhinev ülesanne (eeldab omandatud teadmiste või põhiseaduse kasutamist);
- probleemküsimuse avamine (selgitava jutustuse või pikema analüüsi kirjutamine, seejuures abistavad kirjutajat märksõnad või teemat avada aitavad küsimused; skeemid, diagrammid vm allikad).

Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

1. teadmised (mõistete, faktide, seaduspärasuste tundmine); (näit. ül 1)
2. mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, seletamine, ümbersõnastamine); (ül 2)
3. teadmiste rakendamine (kasutamine uues olukorras, prognoosimine); (ül 3)

4. analüüs ja süntees (seoste näitamine, võrdlemine, rühmitamine, eristamine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine); (ül 4)
5. hinnangu andmine (järeldeste, otsustuste tegemine). (ül 5)

NB! Meeldetuletuseks erinevate mõtlemistasandite ülesannete ettevalmistamisel:

Oskustasemed	Vastavat taset iseloomustav tegevus	Küsimused vastava taseme omandamise kontrollimiseks
Teadmine Faktide teadmine, leidmine, meeldetuletamine.	Nimetama, defineerima, ära tundma, määratlema, märgistama, valima, sõnastama, otsima, näitama, tähthaaval lugema, jutustama, meenutama, sobitama.	Mis on . . . ? Kuidas on . . . ? Millal on. . . ? Millal juhtus? Kuidasjuhtus? Kuidas Sa seda selgitad..? Miks . . . ? Meenuta . . . ? Kuidas Sa seda ütled. . . ? Suudad Sa näidata.....? Suudad sa valida. . . ? Milline. . . ? Mis on tähtis. . . ? Suudad Sa luua nimekirja...? Kes oli. . . ?
Mõistmine Arusaamine Näitab kontseptsiooni mõistmist.	Kõrvutama, vastandama, selgitama, demonstreerima, tõlgendama, laiendama, illustreerima, järeldesta, avardama, ümber sõnastama, tõlkima, koondama, näitama, klassifitseerima.	Sõnasta väide ümber:..... . Kirjelda: Milline järgmistest onnäide? Milline väidetest vastab antud informatsioonile? Tõlgenda graafikult
Rakendamine Kasutamine teises/uues situatsioonis. Näitab arusaamist praktilise kasutuse võimalustest.	Omistama, ehitama, valima, konstrueerima, arendama, intervjuerima, kasutama, organiseerima, eksperimenteerima, planeerima, valima, lahendama, ära kasutama, mudeli järgi toimima, tuvastama.	Näita kuidas saab kasutada, selgitamaks.....? Seleta, miks ilmnes ? Milliseid (teaduslikke, sotsiaalseid, matemaatilisi, kirjanduslikke) printsiipe võib kasutada järgmiste nähtuste seletamiseks?
Analüüs Materjali lahutamine	Analüüsima, liigitama, klassifitseerima, võrdlema, vastandama, avastama, lahkama, jagama, uurima, üle vaatama,	Võrdle ..Vastanda ja Millised on tähtsad

Oskustasemed	Vastavat taset iseloomustav tegevus	Küsimused vastava taseme omandamise kontrollimiseks
koostisosadeks ja nende organiseerimisviisi leidmine. Näitab arusaamist üksikute komponentide vahelistest seostest.	lihtsustama, uurima, katsetama, eristama, loetlema, vahetama, ideed sõnastama, seostama, ülesannet looma, motiveerima, tuletama, eeldama, järeldama.	omadused? Tee vahet ... ja Klassifitseeri kategooriatesse. Tee järeldusi printsiibil üksikult üldisele. Tee üldistusi, mis baseeruvad spetsiifiliste elementide vahelistel seostel. Määra kindlaks vead oma mõtlemises käsitletava teema osas. Milline oleks parim lähenemine?
Süntees Osade kokkupanek terviku loomiseks. "Deduktiivne mõtlemine" (deduktsioon – järeldamine üldiste teadmiste põhjal üksikjuhu kohta). Näitab oskust ühendada osad loogiliselt üheks tervikuks.	Ehitama, valima, kombineerima, koostama, komponeerima, konstrueerima, looma, kujundama, arendama, arvamust/hinnangut andma, sõnastama, ette kujutama, leiutama, välja mõtlema, organiseerima, planeerima, ennustama, pakkuma, lahendama, lahendusi looma, eeldama, arutama, modifitseerima, muutma, parandama, improviseerima, kohandama, vähendama, suurendama, kustutama, teoretiseerima, välja töötama, testimata, katsetama.	Konstrueeri Kuidas Sa kontrolliksid seda (hüpoteesi, eeldust, ideed, väidet)? Kuidas Sa esitaksid? Üldistamine: tee kindlaks aluseks olevad teemad ja mudelid. Tee üldise alusel üksikjäreldusi. Tee üldistustel baseeruvaid spetsiifilisi lõppjäreldusi.
Hindamine Otsuste tegemine Näitab oskust teha lõppjäreldusi või otsustusi.	Hindama, valima, järeldusele jõudma, kritiseerima, otsustama, kaitsma, otsustama, vaidlema, õigustama, mõõtna, võrdlema, märkima, soovitada, otsustama, valima, nõustuma, looma, tõlgendama, selgitama, hinnangut andma, prioriteete määrama, arvamust avaldama, toetama, tähtsustama, kriteeriumeid seadma, tõestama, ümber lükkama, tajuma, väärtustama, kalkuleerima,	Otsusta, kas ? Kas vastab kriteeriumile? Miks või miks mitte? Milliseid kriteeriume Sa kasutaksid paikapidavuse kindlaksmääramiseks? Kuidas Sa selleni jõudsid? Põhjenda nende väärtust. Määra kindlaks antud

Oskustasemed	Vastavat taset iseloomustav tegevus	Küsimused vastava taseme omandamise kontrollimiseks
	mõjutama.	informatsiooni väärtus.

I ARUTLUSEST

Arutluse hindamisjuhendit vt

<http://www.ekk.edu.ee/valdkonnad/uldharidusvalishindamine/riigieksamite-materjalid-2008/uhiskonnaopetus>

Arutluseks valmistumisel leiab juhiseid järgmistest materjalidest:

- Kuidas asuda arutlust kirjutama ja kuidas kirjutada hea arutlus?: <http://www.jti.ee/et/civic/pdf/deep/deep.pdf>
- Abimaterjal essee kirjutamiseks: www.mk.ee/dokumendid/Essee_juhend.rtf
- Õigekirja oskuse parandamiseks: <http://www.koolielu.edu.ee/ortograafia/>
- Kuidas kirjutada head kirjandit?: http://www.kirmus.ee/erni/muu/kirj_fr.html
- Hennoste, M. Arukas arutleja. Tallinn, Virgela, 1998.
- Pruuli, K. Essee. Abiks algajale esseistile. Koolibri, 1996.
- Varik, M. Ühiskonnaõpetus. Käsiraamat. Gümnaasiumiaste. Koolibri, 2001.

VALIK ARUTLUSTE TEEMASID

Kas suudame arvestada Internetis peituvaid võimalusi ja ohte?

Kus on avaliku ja eraelu piirid?

Kuivõrd maksupoliitika kaudu saab mõjutada majandusedu ja indiviidi toimetulekut?

Milleks meile aktiivne kodanik?

Kas globaliseerumine süvendab või vähendab riikide ja kultuuride erinevusi?

Kuidas tagada ühiskonna jätkusuutlikkus?

Üleilmastumise head ja vead.

Milleks on tänapäeval vaja riiki?

Kas valimistel osalemine on pigem õigus või kohustus?

Roheline mõtteviis – sõnad ja tegelikkus.

Kuidas on Euroopa Liidu laienemine mõjutanud Euroopat?

Meedia roll nüüdisühiskonnas.

Minu võimalused demokraatlikus ühiskonnas.

Kas 21. sajandil on suurriikide domineerimine asendumas rahvusvahelise koostööga?

Kuivõrd oluline on sallivus tänapäeva maailmas?

Kuivõrd integreerumine maailmas kitsendab väikeriigi võimalusi säilitada omapära?

Kool kodanikuühiskonna minimudelina.

Roheline mõtteviis tarbimisühiskonnas.

Kuivõrd toimiv on Eestis kodanikuühiskond?

Roheline mõtteviis – jätkusuutliku arengu oluline eeldus.

Kui võim on rahva käes, kelle käes ta siis on?

NATO roll muutuvast maailmas.

Õigus öelda, kohustus vastutada.

Individuaalne või kollektiivne heaolu?

Kuidas mõistate ütlust „Demokraatia on rahva valitsus, rahva seast ja rahva heaks”?

Kas Eestis on võimalik saada ajalehepoisist miljonäriks?

Kas Euroopa Liiduga ühinemine piirab Eesti Vabariigi suveräänsust?

Rahvastiku vananemine kui ühiskonna probleem.

USA poliitika rahvusvahelisel areenil – kas jõudemonstratsioon või demokraatia kaitsmine kogu maailmas?

Vastuolud ühiskonnas ja nende ületamise võimalusi.

Noorte võimalusi eneseteostuseks tänases Eestis.

Linnastumise head ja vead.

Valitseb see, kes valdab informatsiooni.

Tolerantsus – kas kõigi jaoks või vähestele?

Inimese vabadus XXI sajandil – kas müüt või tegelikkus?

Ajakirjandus – neljas võim riigis?!

Terrorism – kas sõjapidamise uus vorm?

Rahvusvaheliste suhete arenguperspektiivid 21. sajandil.

Sotsiaalne turvalisus – ühiskonna üks valupunkte.

Millal noorest saab täisealine?

Elu võimalikkusest väljaspool Tallinna.

Kas meedia võib olla samaaegselt vaba ja vastutustundlik?

Mis kujundab noorte staatuse Eestis?

Totaalkaitse või palgaarmee?

Mina – Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodanik.

Sallivus kui ühiskondlik väärtus.

Kuivõrd saab tänapäeval sõjaga tagada rahu ja demokraatiat?

Minu eneseteostuse võimalusi Euroopa Liidu kodanikuna.

Euroopa piirid ja piirivalvurid.

Mitmekultuurilise ühiskonna vourused ja puudused.

Milline roll on õpilaste omavalitsusel koolis?

Vaid tugev kodanikuühiskond tagab Eestis heaoluühiskonna.

Kas poliitikat tehakse tänavatel või laua taga?

Sotsiaalne tõrjutus – kas tänapäeva ühiskonna arengu peamine pidurdaja?

Kas konkurents majanduse edukuse nimel hävitab inimlikkuse?

Kas Eesti muutunud roll rahvusvahelistes organisatsioonides aitab kaasa Eesti-Vene suhete paranemisele?

Kuivõrd on aastatega suurenenud noorte eneseteostusvõimalused?

ÜRO koht muutuvast maailmas.

Milliseid võimalusi on kodanikul Eesti tuleviku kujundamises?

Kas ühiskonna tasakaalustatud arengu aluseks on tugev majandus?

Kas roheline mõtteviis on eestimaalasele omane?

Kas kaasaegne noor peaks huvituma poliitikast?

Eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade – kas riigi prioriteet ka täna?

II ÜLESANDED

Ül 1. Demokraatlik riik

1.1. Demokraatlikus ühiskonnas on kõrgeima võimu kandjaks:

- ☐ a) parlament
- ☐ b) valitsus
- ☐ c) rahvas
- ☐ d) president

1.2. Eesti Vabariigi Riigikogu valimistel kasutatav valimissüsteem on:

- ☐ a) majoritaarne (enamusvalimine)
- ☐ b) proportsionaalne (võrdeline)
- ☐ c) saksa süsteem
- ☐ d) hübriidne (segasüsteem)

1.3. Kohaliku omavalitsuse üksused Eesti Vabariigis on:

- ☐ a) maakonnad
- ☐ b) ainult linnad
- ☐ c) ainult vallad
- ☐ d) linnad ja vallad

1.4. Kellel on hääleõigus Riigikogu valimistel ja rahvahääletustel:

- ☐ a) kõigil, kes on sündinud Eestis
- ☐ b) teovõimelistel vähemalt 18-aastastel Eesti Vabariigi kodanikel
- ☐ c) teovõimelistel vähemalt 18-aastastel kodanikel ja alalistel elanikel
- ☐ d) kõigil Eesti Vabariigi kodanikel

1.5. Kui vanalt võib kandideerida omavalitsuste volikogudesse? Alates:

- ☐ a) 21-aastaselt
- ☐ b) 41-aastaselt
- ☐ c) 18-aastaselt
- ☐ d) 16-aastaselt

1.6. Kellel on Eesti Vabariigis õigus riigi ja seaduse kaitsele?

- ☐ a) kõigil inimestel
- ☐ b) ainult eestlastel
- ☐ c) ainult Eesti Vabariigi kodanikel
- ☐ d) Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni kodanikel

1.7. Põhikooli haridus on kohustuslik:

- ☐ a) kooliealistele Eesti Vabariigi kodanikele
- ☐ b) kõigile kooliealistele
- ☐ c) kõigile kooliealistele, kelle vanemad on elanud Eestis vähemalt 5 aastat
- ☐ d) kõigile kooliealistele, kui nende vanemad ei otsusta teisiti

1.8. Põhiseadus sätestab, et:

- ☐ a) suurtel rahvustel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus
- ☐ b) ainult eestlastel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus
- ☐ c) rahvustel, kes elasid Eesti Vabariigis enne Teist maailmasõda, on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus
- ☐ d) igaühel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus

1.9. Kohustus säästa looduskeskonda on:

- ☐ a) igaühel
- ☐ b) ettevõtjatel ja maaomanikel
- ☐ c) alaliselt Eesti Vabariigis töötavatel inimestel
- ☐ d) Eesti Vabariigi kodanikel

1.10. Millisesse organisatsiooni Eesti Vabariik ei kuulu?

- ☐ a) OPEC
- ☐ b) NATO
- ☐ c) Euroopa Nõukogu
- ☐ d) ÜRO

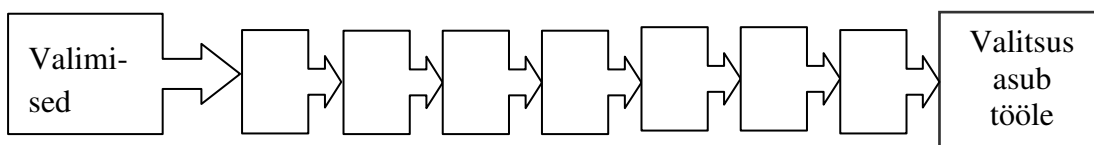
Ül 2. Parlamentarism ja presidentialism

Märkige ristikesega vastavasse lahtrisse, kas järgnev tunnus on iseloomulik parlamentaarsele või presidentaalsele riigikorrale. (1 p)

Presidentaalne	Iseloomulikud jooned	Parlamentaarne
	a) Valitsuse püsimine sõltub parlamendi toetusest.	
	b) Presidendil on esindusfunktsioon.	
	c) Riigipea on tihedalt seotud täidesaatva võimuga.	
	d) Tähtsaim võimuinstitutsioon on parlament.	

Ül 3. Valitsuse moodustamine Eesti Vabariigis (2 p)

Järjestage sammud valitsuse moodustamisel, alustades parlamendi valimisega ja lõpetades valitsuse ametisse astumisega. (6 õiget 1 p; 7 õiget 2 p)

1. Peaministrikandidaadi ettekanne parlamendis tulevase valitsuse tegevusprogrammist
2. Parlamendi uue koosseisu kokkutulemine
3. Riigipea nimetab peaministrikandidaadi
4. Peaministrikandidaat esitab valitsuse koosseisu riigipeale
5. Riigipea nimetab valitsuse ametisse
6. Parlament annab peaministrikandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks
7. Valitsus annab parlamendi ees ametivande

Ül 4. Põhiseaduste võrdlus

Väljavõte 1938. aasta Eesti Vabariigi Põhiseadusest.

§ 40. Vabariigi President valitakse ametisse kuueks aastaks.

Kandidaadiks Vabariigi Presidendi kohale võidakse üles seada iga hääleõiguslikku kodanikku, kes on vähemalt nelikümmend viis aastat vana.

Kandidaate Vabariigi Presidendi kohale seavad üles salajasel hääletamisel:

1) ühe kandidaadi Riigivolikogu;

2) ühe kandidaadi Riiginõukogu;

3) ühe kandidaadi omavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajate kogu, kes koosneb kaheksakümnest maa- ja neljakümnest linnaomavalitsuste esinduskogude poolt valitud esindajast.

Ülesseatud kandidaatidest valib rahvas Vabariigi Presidendi üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel. Hääletamisel loetakse Vabariigi Presidendiks valituks kandidaat, kes on saanud kõige rohkem hääli. Kui kandidaadid on saanud ühepalju hääli, loetakse valituks kõige vanem kandidaat. Hääletamine peab toimuma hiljemalt kahekümne päeva jooksul arvates kandidaatide ülesseadmisest.

Kui on üles seatud ainult üks kandidaat, siis peetakse Riigivolikogu Esimehe kokkukutsel ja juhatusel kõigi kolme kandidaati ülesseadnud asutise ühine valimiskoosolek. Kui ülesseatud kandidaat sellel valimiskoosolekul salajasel hääletamisel saab poolt vähemalt kolm viiendikku valimiskoosoleku seadusliku koosseisu häälest, siis see kandidaat loetakse Vabariigi Presidendiks valituks ja rahva hääletamine jääb ära. /---/

Riigi Teataja 1937, lk 1314.

1. Võrrelge 1938. ja 1992. aasta põhiseaduseid. Mille poolest erineb presidendi valimise kohta sätestatu? Leidke kolm erinevust. (3 p)

- 1)
.....
- 2)
.....
- 3)
.....

2. Miks on mõlemas põhiseaduses kehtestatud presidendiks kandideerija vanuse alampiiriks inimese keskiga, aga mitte näiteks 21 aastat nagu Riigikokku kandideerijate puhul? Esitage kaks põhjendust. (2 p)

- 1)
.....
- 2)
.....

3. Milline on teie seisukoht presidendi otsevalimise sisseseadmisest tänases Eestis? Põhjendage oma seisukohta kahe argumendiga. (2 p)

Seisukoht:.....
.....
.....

Põhjendused:

- 1)
.....
- 2)
.....

Ül 5. Võrdsed võimalused ühiskonnas

Naisministrid Euroopa riikide valitsustes 2002. aastal

	osakaal suhtarvudes	osakaal protsentides
1) Andorra	3/10	30,0
2) Austria	5/16	31,2
3) Eesti	5/14	35,7
4) Luksemburg	4/14	28,5
5) Norra	8/19	42,1
6) Rootsi	9/19	47,3
7) Saksamaa	6/16	37,5
8) Soome	6/17	35,3
9) Suurbritannia	6/19	31,5
10) Taani	5/18	27,7

/---/ Aastail 1918–40 paistis Eesti Vabariik silma riigina, mille valitsusse ei võetud 22 aasta jooksul ühtegi naisministrit. Kuigi nii mõnigi naispoliitik oli toonases parteipoliitikas mõjukas, on Eesti ajaloo esimene naisminister pärit siiski nõukogude võimu ajast, kui Olga Lauristin astus 1944 ametisse ENSV sotsiaalkindlustuse rahvakomissarina. /---/

Eesti Päevaleht
29.01.2002.

1. Andke artiklis toodud andmete põhjal hinnang naisministrite osakaalule tänase Eesti Vabariigi valitsuses. Põhjendage oma seisukohta.

Hinnang:

.....
Põhjendus:

2. Kas naisministrite osakaalu alusel saab otsustada riigi demokraatlikkuse üle?

Põhjendage oma vastust.

Seisukoht 1 p, seisukoht koos põhjendusega 2 p

.....

3. Miks on Eestis naisi juhtivatel kohtadel ja riigivõimuorganites vähem kui mehi? Nimetage kaks põhjust.

- 1)
2)

4. Milliste ühiskonnagruppide õigusi arvestab tänane Eesti ühiskond teie arvates vähe? Tooge kaks näidet ja põhjendage oma seisukohta.

Näide 1 p, põhjendus 1 p

I näide:

.....
Põhjendus:

II näide:

.....
Põhjendus:

.....

Ül 6. Keskkond ja säästev areng

“Inimese ja looduse suhte paikapanek ning toimimispiiride määratlemine on meie aja maailma üks olulisemaid ülesandeid. Selle lahendamine eeldab aga looduse ning keskkonnakaitse ja tehnoloogiaarengu tasakaalu.” (Marek Strandberg. Vastuoluline roheline Euroopa. Eesti Päevaleht (Tark mees taskus). Aprill, 2004).

“Säästliku arengu idee põhineb keskkonna heaperemehelikul kasutamisel ja sellisel majandamisel, mis arvestaks Maa looduslike piiride ja taastumisvõimega... Vajadusest muuta kiiresti tootmine efektiivsemaks, annab märku Maailma Looduse Fondi (WWF) uuring, mille kohaselt eurooplased tarbivad keskmiselt 4 korda enam loodusressursse, kui maakera taluda suudaks Põhjamaades ulatub jäätmete korduvkasutuse protsent 50-ni. Eestis jääb see praegu 15 protsendi piiridesse“(Allan Kokkota. Euroopa Liit ohjeldab pöörast tarbimist. Eesti Päevaleht (Tark mees taskus). Aprill, 2004).

1. Milliseid olulisemaid valdkondi puudutab Euroopa Liidu keskkonnapoliitika? Nimetage kaks (1 p)

.....

.....

.....

2. Milliseks hindate keskkonnakaitse olukorda Eestis? Põhjendage oma vastust (1 p).

.....

.....

.....

3. Kuidas saaks Teie arvates suunata inimesi säästlikkuse põhimõtteid arvestama? (1 p)

.....

.....

.....

4. Esitage neli võimalust, kuidas muuta elukeskkonda loodussõbralikumaks (2 p)

.....

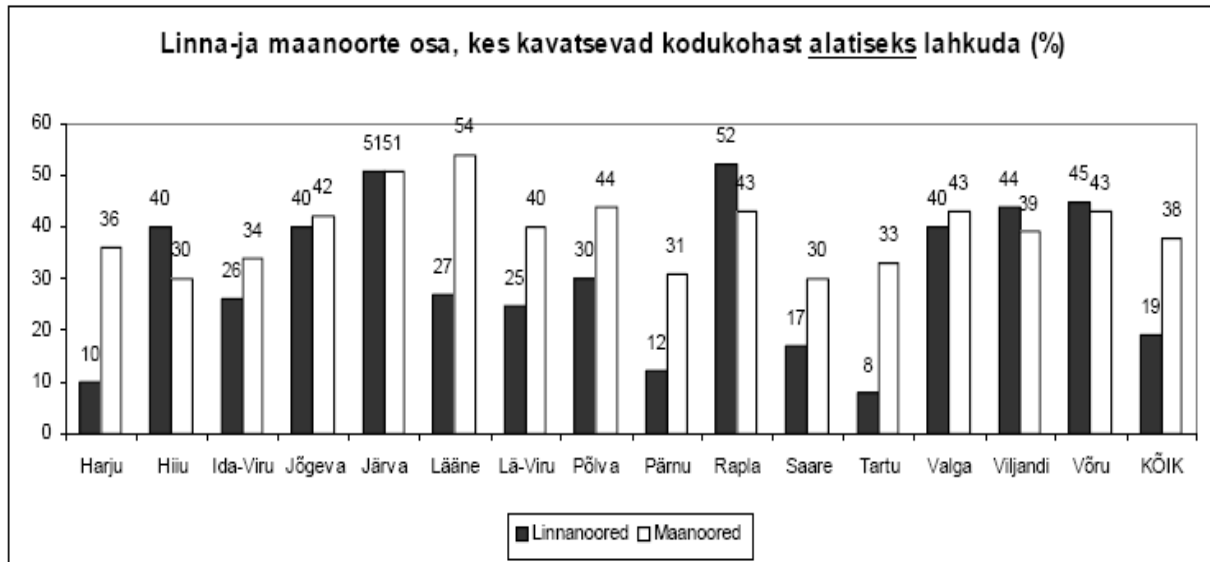
.....

.....

.....

Ül 7. Regionaalpoliitika

1996.—1998. aastal küitlesid TÜ sotsioloogid 8133 põhi-, kesk- ja ametikooli lõpetanut. Diagramm annab ülevaate linna- ja maaõpilaste haridustee valikuga seotud rändeplaanidest maakonniti.

(Allikas: TÜ sotsioloogia osakond)

Vastake diagrammi andmete põhjal järgmistele küsimustele:

1. Kui suur osa kõigist linnanoortest kavatseb pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist alaliseks kodupaigast lahkuda? Märkige õige vastus ristikesega. (1 p)

☐

kõik

☐

kolm neljandikku

☐

pooled

☐

veerand

☐

viiendik

2. Milliste maakondade noored kavatsevad pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist kõige enam kodupaika jääda? Nimetage neli. (2 p)

Üks kuni kaks õiget 1 p, kolm kuni neli õiget 2 p

- 1)
- 2)
- 3)
- 4).....

3. Põhjendage, miks Harju-, Pärnu- ja Tartumaal eelistavad noored kodukohta jääda. (1 p)

.....

4. Millised tagajärjed Eesti üldisele arengule võivad kaasneda noorte lahkumisega kodukohast? Nimetage üks positiivne ja üks negatiivne tagajärg. (2 p)

Positiivne:.....
.....
.....

Negatiivne:.....
.....
.....

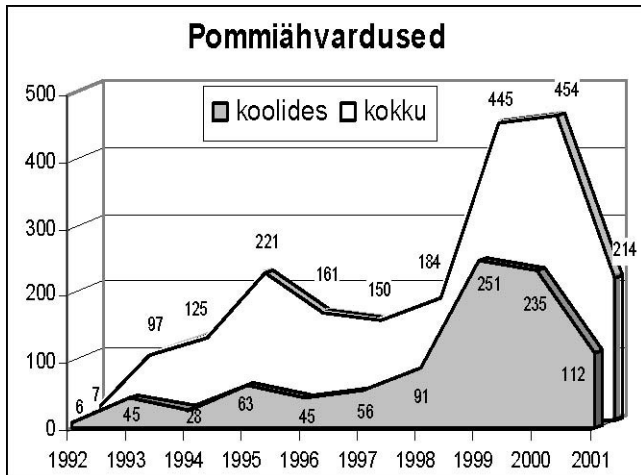
5. Kuivõrd riik saab regionaalpoliitika kaudu mõjutada noorte elukohavalikuid? Põhjendage oma seisukohta kolme argumendiga. (3 p)

Seisukoht:.....
.....

Põhjendus:

- 1).....
.....
- 2).....
.....
- 3).....
.....

Ül 8. Õigusruum

Allikas: Kaitsepolitsei

1. Võrrelge pommiähvarduste arvu riigis tervikuna ja koolides. Milliseid suundumusi te märkate? (2 p)

- 1)
- 2)

2. Milline õigusharu reguleerib neid õigusrikkumisi? (1 p)

-
-

3. 9. klassi õpilasel Juhanil (16 a) on kontrolltööks õppimata. Ta meelitab 1. klassi õpilase Toomase (8 a) koolile pommiähvardust tegema. Toomas helistab Juhani pealekäimisel direktorile ja teatab, et keemiaklassis on pomm. Koolitöö seiskub. Välja kutsutakse pommirühm. Õhtuks on politseil teada, kes on juhtunu taga.

Keda saab kohus antud juhtumi puhul süüdi mõista? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

-
-

4. Ühes koolis oli elu korduvate pommiähvardustega häiritud. Direktor kaalus otsust, et iga luhtaläinud koolipäev tuleks tasa teha puhkepäevade arvelt. Kuidas hinnata direktori ettepanekut? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

-
-

¹ Põhikooli ja gümnaasiumi seadus sätestab

§ 24. (4) Õppeperioodis on vähemalt 175 õppepäeva (35 nädalat). Koolivaheajad määrab haridus- ja teadusminister määrusega.

(5) Ühes õppenädalas on viis õppepäeva. Õpilaste nädalakoormus õppetundides määratakse kooli õppekavaga.

Ül 9. Töötasu ja maksud

Töötaja Lembit Lepa brutokuupalk kroonides.

Täitke lüngad graafiku ja oma teadmiste abil. (10 p)

Kõige suurem oli töötaja brutopalga kasv eelmise aastaga võrreldesaastal.

Kasv oli krooni.

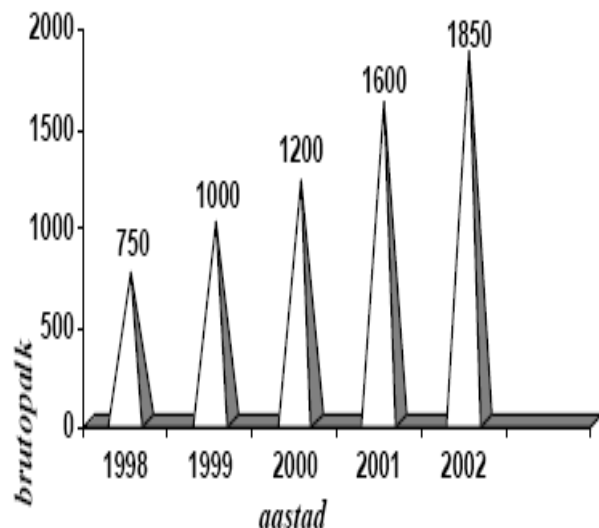
Eesti Vabariigis maksavad kõik oma tuludelt % tulumaksu. Sellist maksusüsteemi nimetatakse tulumaksuks. 2001. aastal oli maksuvaba miinimum 1000 krooni kuus. 2001. aastal sai Lembit Lepp netopalgana kuus kätte krooni.

Maksude kehtestamise õigus Eesti Vabariigis on ja

..... L. Lepp maksis oma perekonna
tarbimiselt mitmesuguseid kaudseid makse, nagu:

..... ;

.....ja.....

[illegible]

Ül 10. Maksud ja maksumaksja

Allan Kase (19. a) brutopalk 2004. aastal detsembris oli 7256,50 krooni. Tema palgalt arvestati asutuse raamatupidamises maha erineva suurusega summad. Kirjutage vastava maksu või kindlustuse nimetus punktiirile. (3 p)

Töötaja KASK, ALLAN Palgateatis detsember 2004. a					
Arvestatud			Kinni peetud		
põhipalk	7256,50			maks	1466,00
				kindlustus	73,00
				kindlustus	145,00
			ametiühingu	liikmemaks	72,55
	töötasu ülekandmiseks pank			5499,95	
	sotsiaalmaksu tasutud			2395,00	

1. Selgitage muutust maksumaksja jaoks, kui üksikisiku maksustamisel loobutaks proportsionaalse tulumaksu põhimõttest? (1 p)

.....

.....

.....

2. Kas ametiühingu liikmemaksu võetakse igalt töötajalt? Tähistage õige vastus ristikesega. (1 p)

jah	☐
	☐
ei	☐

Ül 11. Inflatsioon

1) Ühenda paarid: (3 p)

inflatsioon	riigi keskmise hinnataseme kasv
deflatsioon	riigi keskmise hinnataseme langus
inflatsioonimäär	keskmise hinnataseme protsentuaalne muutus baasperioodiga võrreldes
	riigi keskmise hinnataseme stabiilsus
	riigi keskmine hinnatase
	keskmise hinnataseme suhe SKP-sse

2) Milline on inflatsiooni mõju tarbijatele? Nimeta kaks. (2 p)

.....

.....

3) Miks hinnad tõusevad? Nimeta kaks põhjust. (2 p)

.....

.....

4) Milliste Eesti Vabariigis kehtivate maksude tõstmine tõstab tarbijale kauba hinda? Nimeta kolm. (3 p)

.....

.....

Ül 12. Pangalaen

„Õppelaenu võtjate arv on vähenenud võrreldes 2004. a. 1/10 võrra. Õppelaenu on võtnud 31. okt 2005 seisuga 93860 inimest ja tavaliselt on laenu suurus 17500 kr. Õppelaenu eesmärk on tõsta üliõpilaste elukvaliteeti. Aastaid tagasi oli õppelaen soodsaima intressiga, praegu on soodsaim intress eluasemelaenul.”

(H.Riikoja „Üliõpilased võtavad vähem õppelaenu”, „Postimees” 16. nov.2005)

1. Kes on laenulepingu puhul õigussuhetes? Jooni alla õige vastus. (1 p)

Pank riik laenaja ülikool üliõpilase vanemad käendaja.

2. Millised on võlausaldaja ja võlgniku kohustused? (2 p)

1) Võlausaldaja:

.....

2) Võlgniku:

.....

3. Millega maandab pank oma riskid? (1 p)

.....

.....

4. Kas riigil või tööandjal on õigus laenaja õppelaenu kustutada? Põhjenda. (1p)

.....

.....

5. Kuidas kutsutakse pankade poolt noori laenu võtma? Nimeta üks moodus. (1 p)

.....

.....

6. Millised on nn kiirlaenudega kaasnevad riskid laenajale? Nimeta üks. (1 p)

.....

.....

7. Kuidas mõjutab Eesti majanduslik seis ja tulevikuproгноosis laenuvõtmist? (2 p)

Seisukoht.....

.....

Põhjendus:

.....

.....

Ül 13. Üksikisik ja ühiskond (10 p)

Väljavõte Euroopa sotsiaalharta. Artikkel 13. Õigus saada sotsiaal- ja meditsiiniabi

Et rakendada tulemuslikult õigust saada sotsiaal- ja meditsiiniabi, kohustuvad lepingupooled:

1. tagama, et iga piisavate elatusvahenditeta isik, kes pole suuteline oma tööga või muude allikate, eelkõige sotsiaalkindlustussüsteemi hüvitiste kaudu selliseid vahendeid hankima, saab küllaldast abi ning haigestumise korral oma seisundile vastavat hooldust;
2. tagama, et selline abi ei ahendaks selle saaja poliitilisi või sotsiaalseid õigusi;
3. sätestama, et igaüks võib saada asjaomaste avalik-õiguslike või eraõiguslike talituste kaudu niisugust nõustamist või isiklikku abi, mis on vajalik vältimaks, kõrvaldamaks või leevendamaks tema või tema perekonna elamist puuduses;
4. rakendama käesoleva artikli lõigetes 1, 2 ja 3 sätestatud võrdselt oma kodanikele ja seaduslikult oma territooriumil viibivatele teiste lepingupoolte kodanikele, lähtudes 11. detsembril 1953 Pariisis alla kirjutatud Euroopa sotsiaal- ja arstiabi konventsioonist tulenevatest kohustustest.

<http://www.riigiteataja.ee>

1. Kas Eestis peab piisavate elatusvahenditeta isik saama esmast arstiabi? Otsustage Euroopa sotsiaalharta ja Eesti põhiseaduse lausel. Selgitage, milliste sätete alusel nii otsustasite. (2 p)

Seisukoht:
.....
.....

Eesti Vabariigi põhiseaduse §

2. Millistel põhiseaduses kirjeldatud juhtudel on Eestis võimalik taotleda sotsiaalabi? Selgitage põhiseaduslikke õigusi elulise näite kaudu. (3 p)

- 1)
.....
- 2)
.....
- 3)
.....

3. Tädi Maali (76. a Eesti kodanik) on pikemaks ajaks sunnitud jääma hooldushaiglasse. Samal ajal toimuvad riigikogu valimised. Kas riik on kohustatud tagama Maalile võimaluse valida? Selgitage põhiseaduse ja sotsiaalharta artikkel 13 punkt 2 alusel. (2 p)

Seisukoht:

Põhjendus:
.....
.....

4. Tooge riigi või kohaliku omavalitsuse võimalusi toetada abivajajaid. (2 p)

Perekonda, kes ei suuda tasuda elektri- ja küttearveid:

.....

Üliõpilast:

.....

5. Kas Eesti arvestab Euroopa sotsiaalharta 4. punktiga? Selgitage lühidalt. (1 p)

.....

Ül 14. Üksikisik ja ühiskond (10 p)

1. Kes on portaali võimaluste kasutaja? Joonige sobiv vastus alla ja põhjendage oma seisukohta portaali avalehe info abil. (2 p)

Portaali võimaluste kasutaja on:

Probleemi tõstataja

Otsustaja

Põhjendused:

1)

2)

2. Mille poolest erineb otsene demokraatia esindusdemokraatiast? (1 p)

.....

3. Mis on teie arvates e-riigi peamine pluss ja miinus? (2 p)

Pluss:

Miinus:

.....

4. Kuidas saab Interneti võimalusi kasutada kodanik? Tooge igast valdkonnast üks näide. (3 p)

1) Osaleda poliitiliste otsuste kujundamisel.

.....
.....

2) Suhelda riigiasutustega.

.....
.....

3) Üksikisikut puudutava infot hankida riiklikest registritest.

.....
.....

5. Eestis on võimalus valida kohalike omavalitsuste volikogudesse inimesi Interneti teel. Mis argumendid on internetihääletuse poolt ja vastu? (2 p)

Poolt:

.....
.....

Vastu:.....

.....
.....

Ül 15. Eesti ühiskond ja erakonnad (15 p)

Postimees, 27. november 2006

1. Sõnastage kolm erinevat nähtust Eesti ühiskonnas, mida väljendab antud karikatuur. (3 p)

- 1).....
- 2).....
- 3).....

2. Kas Teie hinnangul on Eesti ühiskonnas kohta uutele erakondadele? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (1 p)

Pigem JAH

☐

Pigem EI

☐

Põhjendus:
.....
.....

3. Kas analoogiline karikatuur saaks ilmuda diktatuuririigi ajakirjanduses? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (1 p)

Pigem JAH

☐

Pigem EI

☐

Põhjendus:
.....

4. Millised õigused on Eesti Vabariigi põhiseadusega antud igäühele oma vaadete propageerimiseks?

Tooge kaks näidet põhiseadusest ja põhjendage nende sätete vajalikkust. (2 p)

1).....
.....

2).....
.....

5. Milliseid piiranguid seab Eesti Vabariigi põhiseadus inimesele oma vaadete propageerimisel? Tooge kaks näidet põhiseadusest ja põhjendage nende sätete vajalikkust. (2 p)

1).....
.....

2).....
.....

6. Kas tugev kodanikuühiskond mõjutab Teie arvates kodanike valimisaktiivsust? Tehke sobivasse lahtrisse rist. Põhjendage oma arvamust. (2 p)

Pigem JAH ☐

Pigem EI ☐

Põhjendus:
.....

7. Kuivõrd Teie arvates 2007. a Eesti Vabariigi Riigikogu valimiste eel toimunud erakondade valimiskampaaniad mõjutasid valimisaktiivsust? (4 p)

Tooge kaks näidet, mis näitavad, et kampaania mõju oli positiivne:

.....
.....

Tooge kaks näidet, mis näitavad, et kampaania mõju oli negatiivne:

.....
.....

Ül 16. Kohalik võim ja valimised

1. Mille poolest erineb valijaskond Riigikogu valimistel ja kohalike omavalitsuste valimistel? (1 p)

.....
.....

2. Selgitage valimiste põhiprintsiipe: (2 p)

Valimised on üldised:
.....

Valimised on salajased:
.....

3. Kohalike omavalitsuste valimistel osales Põhja-Euroopa riikides varem tavaliselt u 80% ja enam kõigist valijatest. Tänapäevaks on neis riikides valijate arv langenud. Eestis on vastav näitaja olnud 1996. a 52,5%, 1999. a 49,8% ja 2002. a 52,5%. Milliseks hindate eestimaalaste valimisaktiivsust kohalikel valimistel? Tehke sobivasse lahtrisse ristike. Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Kasvav	Stabiilne	Kahanev

.....

.....

.....

.....

4. Mis ülesandeid täidavad maavalitsused Eesti Vabariigis? Nimeta kaks. (2 p)

1)

.....

.....

2)

.....

.....

5. Kes määrab maavanema ametisse? (1 p)

.....

6. Millised väited loetelust on tõesed Eesti Vabariigi omavalitsuste kohta? Tähistage tõene väide ristikesega, vale väide miinusega. (8 p)

a) Omavalitsusüksusi nimetatakse valdadeks ja linnadeks.	
b) Omavalitsustel on kohalike maksude kehtestamise õigus.	
c) Omavalitsusel puudub toetuste kehtestamise õigus.	
d) Omavalitsus saab raha otse riigieelarvest ja oma eelarve puudub.	
e) Omavalitsus tegutseb parlamendi otsealluvuses.	
f) Kohalikul omavalitsusel ei ole täidesaatvat võimuorganit.	
g) Omavalitsus on kõigi lasteasutuste, koolide omanik.	
h) Omavalitsuse juhi määrab ametisse Vabariigi Valitsus.	

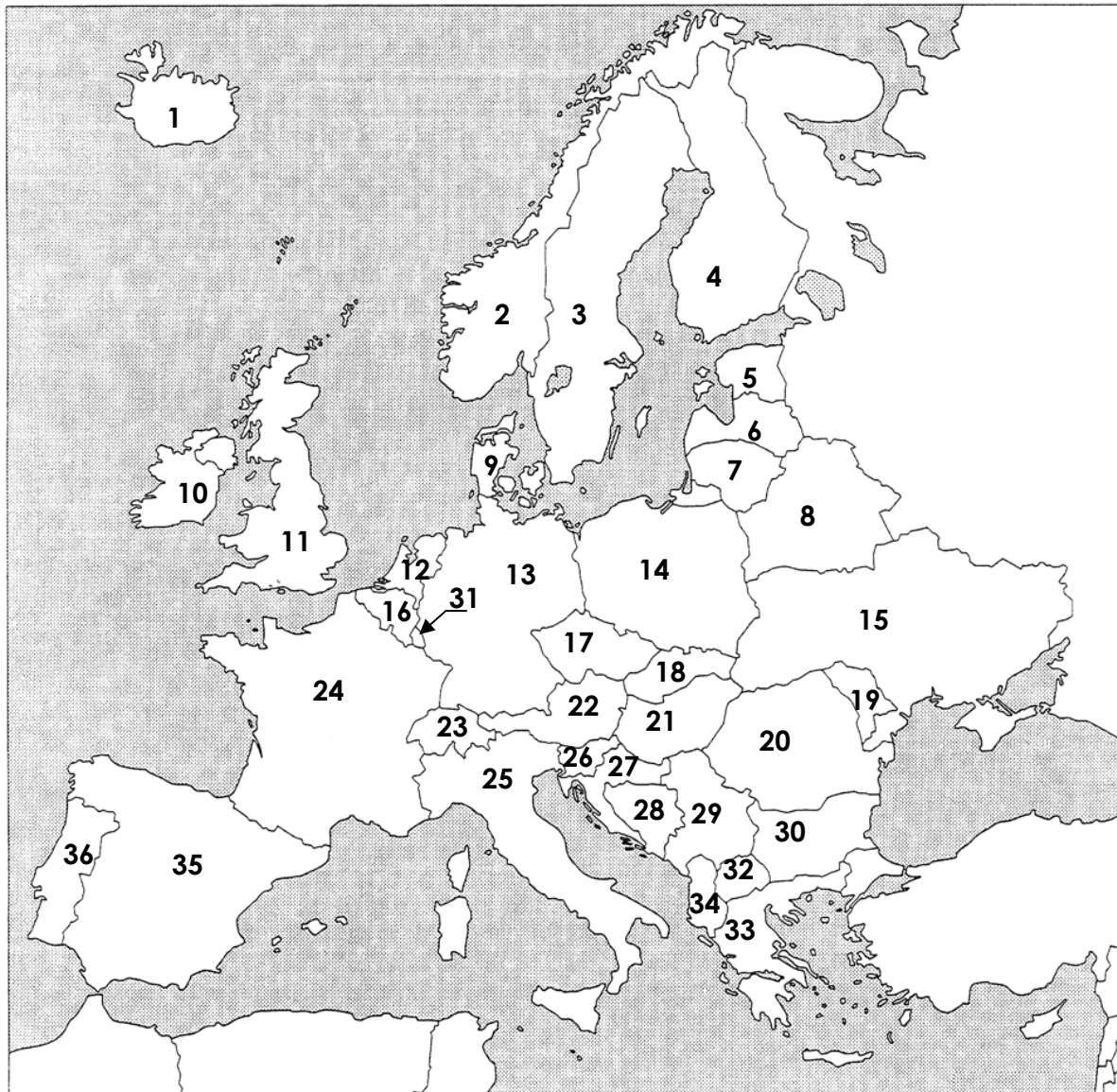
7. Milline roll on kohalikel omavalitsustel noorte elu korraldamisel? Tooge konkreetne näide. (1 p)

.....

.....

Ül 17. Rahvusvahelised organisatsioonid ja Eesti (10 p)

Euroopa kontuurkaart

1. Kirjutage lahtrisse numbriga tähistatud riigi nimi ja tähistage antud riigi kohta käivad õiged väited ristikesega (+) ja valed kriipsukesega (-). (6 p)

Õigesti on seostatud riigi nimi ja 2 väidet 1 p, õigesti on seostatud riigi number, nimi ja väited 2 p

Riigi nr kaardil	Riigi nimi	Kuulub Euroopa Liitu	Kuulub NATOsse	Käibel on euro
5	Eesti	+	+	-
31				
13				
4				

2. Millisel rahvusvahelisel organisatsioonil on praegu kõige enam võimalusi demokraatia tagamiseks / nälja vastu võitlemiseks / majandusliku arengu ühtlustamiseks maailmas? Joonige sobiv vastus alla. Põhjendage oma seisukohta. (2 p)

EL

NATO

OSCE

ÜRO

- 1)
-
-
- 2)
-
-

3. Milline on olnud Eesti koostöö NATO-ga? Tähistage õige vastus / õiged vastused ristikesega. (1 p)

Koos NATO vägedega ollakse missioonil Iraagis.	
NATO rajas sõjaväebaasid Eestisse.	
Maamiinide kahjutustamine Kaliningradis.	
Osaletakse ühistel sõjaväeõppustel.	

4. Mis probleemidele on keskkonnakaitsjad Läänemere regioonis tähelepanu pööranud? Selgitage lühidalt probleemi olemust. (1 p)

.....

.....

Ül 18. Rahvusvahelised suhted kaasaegses maailmas

Maailmas on ligi 200 erineva kultuuri- ja poliitilise suunitlusega ja majandusliku arengutasemega riiki. Et need riigid omavahel normaalselt suhelda saaksid, on olemas rahvusvaheliselt tunnustatud tavad ja õigusnormid.

1. Nimetage vabal valikul kolm sellist rahvusvahelise suhtlemise normi. (3 p)

- a)
-
- b).....
-
- c)
-

2. Nende põhimõtete täitmiseks kasutatakse mitmesuguseid vahendeid (mooduseid). Nimetage nendest kolm olulisemat. (3 p)

- a)
- b)
- c)

3. „NATO missioon Afganistanis kestab kindlasti järgmised kaks aastat ning suure tõenäosusega ka vähemalt selle kümnendi lõpuni...”

„...parlamendiliikmed ei vaielnud vastu ka valitsuse soovile jätta sõdurid järgmisel aastal Iraaki“ (ÜRO mandaat). „Eile andis riigikogu mandaadi saata kaheks aastaks kuni 35 kaitseliitlast Bosniasse Euroopa Liidu esimesele sõjalisele operatsioonile ALTHEA...Samuti osalevad Eesti sõdurid NATO-operatsioonil Kosovos“

(EPL, 24 .nov 2005, Toomas Sildam. Eesti sõdurid jätkavad Iraagi missioonil).

Kas peate Eesti riigi esindatust neil missioonidel vajalikuks? (1 p)

Pigem jah ☐ pigem ei ☐

Põhjendage oma seisukohta:

4. Nimetage kolm rahvusvahelist organisatsiooni, kes aitavad kaasa rahu tagamisele maailmas. (1 p)

.....

5. Mida tähendab ühele riigile olla NATO liige? (1 p)

.....

.....

.....

6. „Meie sõjaline väljaõpe põhineb ka tulevikus ajateenistusel“.

„Eesti vajab kutselist sõjaväge“.

Kumma väitega te nõustute? (1 p)

.....

Põhjendage oma seisukohta:

.....

Ül 19. Rahvusvaheline koostöö

Punasel Ristil on kasutusel kaks sümbolit, rist ja poolkuu, millele on nüüd lisandumas kolmas.

„...Kui läbirääkimised lähevad hästi, kutsutakse Punase Kristalli tunnustamiseks tõenäoliselt järgmisel aastal kokku diplomaatiline konverents, mis lisab Genfi konventsioonile lisaprotokolli. Selleks peaksid muudatustega nõustuma kõik 191 Genfi konventsioonile alla kirjutanud riiki.

Paljud araabia maad ja Iisrael on uudistevõrgu BBC teatel pärast pikki aastaid kestnud läbirääkimisi viimaks pakutud lahendusega nõustunud.

Kuigi koostöös Iisraeli Magen David Adomiga pole Punasel Ristil seni otseseid probleeme olnud, peab organisatsioon embleemi muutmist oluliseks.

Et tagada esmaabitöötajate ohutus, on Punane Rist alati hoidunud erinevate sümbolite kasutamisest. ...”

K. Kase, Punasest Ristist võib saada Punane Kristall. Postimees 14. september 2005.

1. Milliste usunditega seostatakse praeguseid Punase Risti sümboleid? (2 p)

Rist –

Poolkuu –

2. Milline eelis oleks kristallil seniste sümbolite ees? (1 p)

.....

3. Mis on Punase Risti eesmärk? (1 p)

.....

.....

4. Miks on rahvusvahelisel organisatsioonil vaja selgelt eristuvat välist tunnust? (1 p)

.....

5. Kas Eesti on Punase Risti liige? (1 p)

.....

6. Too kaks näidet Eesti osalemise kohta Punase Risti korraldatud aktsioonides. (2 p)

Näide 1:

Näide 2:

Ül 20. Kaasaja maailm ja religioon

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus §3 lg 4 sätestab: “Usuõpetus on mittekonfessionaalne. Kool on kohustatud usuõpetust õpetama, kui seda soovivaid õpilasi on kooliastmes vähemalt 15. Usuõpetuse õppimine on vabatahtlik.”

Ingrid Rüütli ja Ene-Margit Tiidu uuringust Eesti noorte väärtushinnangute kohta selgus, et religioon on nii tütarlastel kui noormeestel paigutatud hinnangute loendis viimasele kohale.

Akadeemia nr 11, nov 2005, lk. 2428

11. 11. 2005. a esines peaminister konverentsil „Kristlikud väärtused Eesti poliitikas“ ettepanekuga muuta usundiõpetus Eesti kooliprogrammi kohustuslikuks osaks. Peaministri arvamus tõi kaasa poolt- ja vastuväiteid päevalehtede veergudel ning arvukalt netikommentaare:

Marju	Martin
Usundiõpetusel on koolis ainult siis mõtet, kui kõik usundid saavad käsitletud, ka kristlus. Maailm on nii väikeseks jäänud, et iga inimene peaks erinevatest usunditest põhjalikumalt teadma, et mõista erinevaid rahvusi ja seda, mis kõiki rahvaid ühendab ja mis on omane kõikidele religioonidele.	Pole ime, et kirik püüab usuõpetust kohustuslikuks muuta. Selle aasta alguses tehtud eurobaromeetri uuringu põhjal usub Eestis jumalat kõigest 16 % inimestest, see on Euroopa madalaim näitaja. Selle taustal on lihtsalt naeruväärne rääkida Eestis kristlikest juurtest. Religiooniõpetuse kava toetamine süvendab rahva võõrandumist valitsejatest.

1. Kelle kommentaariga nõustute? Kasutage oma seisukoha selgitamiseks seaduseteksti, uuringut, peaministri seisukohta ja kommentaare. (2 p)

Nõustun pigem Marjuga ☐ Nõustun pigem Martiniga ☐

1)

.....

2)

.....

2. Millised Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahvid käsitlevad religiooniga seotud küsimusi? Nimetage kaks. (2 p)

.....

3. Millega teie hinnangul põhjendada, et noorte väärtushinnangutes on religioon viimasel kohal? (1 p)

.....

.....

4. Mõnede inimeste arvates on Eestis eetikakriis? Kuivõrd nõustute nende arvamustega? Selgitage igapäevaelu kaudu (kaks näidet). (2 p)

pigem mitte ☐

pigem ja ☐

1)

.....

2)

.....

5. Mida mõista kristlike väärtuste all? Nimetage kaks. (2 p)

1)

2)

6. Kas nende järgimine muudab ühiskonna eetiliseks? Selgitage oma seisukohta näite kaudu. (1 p)

Seisukoht.....

Näide:

.....

VASTUSED

(tagasi ülesannete juurde)

1. 1. c; 2. b; 3. d; 4. b; 5. c; 6. a; 7. b; 8. d; 9. a; 10.a.

Vt põhiseadus: <http://www.riik.ee/et/pohiseadus.html>

2. a, b, d – parlamentaarne; c- presidentaalne

3. 2, 3, 1, 6, 4, 5, 7

4. 1) 1938. ja 1992. aasta põhiseaduste erinevused presidendi valimise osas: näit kandidaadi vanus; ametiaja pikkus; kandidaadi ülesseadmise kord; valimise süsteem. Vt põhiseadus:

<http://www.riik.ee/et/pohiseadus.html>; 2) vanuselise piirangu põhjenduseks – poliitilise ja elukogemuse vajalikkus; amet eeldab ka tuntust jne; 3) otsevalimiste pooldajad rõhutavad rahva osalemise väärtust (osalusdemokraatia); vastaste arvates laiendaks see parlamentaarsetele riigile sobimatult riigipea võimufunktsioone jne.

5. Isiklikku arvamust eeldava vastuse puhul tuleb vastajal täpselt järgida ülesande juhiseid (mitu näidet, argumenti või põhjendust tuleb esitada; kuhu kirjutada vastused jne).

1-3) Naiste osalemine avalikus elus on paljuski seotud väljakujunenud traditsioonidega, nagu muudes eluvaldkondades, on ka poliitikas sooline erinevus vähenemas. Põhja-Euroopa riikides on soolist võrdsuslikkust püütud tagada ka seaduslike piirangutega. Demokraatia eeldab rahva vaba

tahet, nn sookvootide kehtestamisse võib suhtuda ka kriitiliselt. 4) Hinnang erinevate ühiskonnagruppide seisundile sõltub konkreetsetest näidetest. Näidetena saab kindlasti kasutada neid gruppe, kes on avalikult ja häälekalt oma õigusi nõudmas käinud või streikinud.

6. 1) Looduskeskkonna säilitamine, saastamise vähendamine, inimeste tervise kaitse.

2) Hinnang sõltub esitatavatest näidetest, aga ühiskonnaeluga kursis olles peab arvestama, et ühinesime Natura 2000, Kyoto protokolliga. Eestis on käivitunud loodushoiusüsteem, kus riik on maksnud toetust ning tellinud niitmise ja karjatamise pärandkoosluste säilitamiseks jne; halvaks, kuna me ei ole suutnud korraldada jäätmemajandust jne.

3) Muuta inimeste suhtumist ja tarbimisharjumusi jm.

4) Tehnoloogiate juurutamine, mis ei too toodete realiseerimisel kaasa jäätmeid, ühekordsete asjade kasutamise vähendamine; jäätmete taaskasutamine, jäätmete kasutamine energiaallikana; jäätmete ladestamine jm.

7. 1-2) Kasutada matemaatikas omandatut; 3) seos kõrgemate õppeasutuste ja suurlinnade paiknemisega; 4) noorte lahkumine kodukohast – võib tekitada tööjõupuuduse või

–vajaduse; vajadus regionaalpoliitilisteks muudatusteks jm; 5) teatud piirkonda tööle asujatele pakutakse riigi poolt soodustusi; avatakse uusi õppimisvõimalusi atraktiivsetele erialadele; soodustatakse ettevõtlust jne.

8. 1) Märkatav on seos koolides tehtavate pommiähvarduste ja nende koguarvu vahel; 2) avalik õigus/ kriminaalõigus; 3) mõlemad tegelased on asjaosalised süüasjas; 4) õiglane ei oleks karistada lisatööga kõiki õpilasi kui see ei ole nende vabatahtlik soov.

9. 1) 2001; 400; 26% (2002. a); proportsionaalne; 1444. Kuni 2005. a oli Eestis maksumaksja tulumaksumäär 26%; vt tulumaksuseadus <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12851790> :

(1) Tulumaksu määr on:

- 1) 2008. aastal 21%;
- 2) 2009. aastal 20%;
- 3) 2010. aastal 19%;
- 4) alates 2011. aastast 18%.

(2) Residendist füüsilise isiku maksustamisperioodi tulust arvatakse maha maksuvaba tulu:

- 1) 2008. aastal 27 000 krooni;
- 2) 2009. aastal 30 000 krooni;
- 3) 2010. aastal 33 000 krooni;
- 4) alates 2011. aastast 36 000 krooni.

• Eesti (proportsionaalne) maksusüsteem koosneb maksuseadustega sätestatud ja kehtestatud riiklikest maksudest ning seaduse alusel valla- või linnavolikogu poolt oma haldusterritooriumil kehtestatavatest kohalikest maksudest.

Riiklikud maksud on:

- 1) tulumaks;
- 2) sotsiaalmaks;
- 3) maamaks;
- 4) hasartmängumaks;
- 5) käibemaks;
- 6) tollimaks;
- 7) aktsiisid;
- 8) raskeveokimaks.

Kohalikud maksud kehtestatakse valla- või linnavolikogu määrusega vastavalt kohalike maksude seaduses sätestatud tingimustele.

- Kaudsed maksud: käibemaks; aktsiisimaks.
- Käibemaksu standardmääraks on Eestis 18% kauba või teenuse maksustatavast väärtusest, rakendatakse ka 5% ja 0% määra.
- Argumente proportsionaalse ja astmelise tulumaksu võrdluseks loe siit: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/news/print.php?storyid=309>

10. Vt eelmine vastus. Ametiühingu liikmemaksu võetakse ainult a/ü liikmetelt.

11. 1) Mõistete osas vt õpiku sõnaseletusi; 2) heaolu väheneb, hinnad tõusevad; heaolu paraneb, kuna peab vähem laenu tagasi maksma, ostujõu langus, säästude väärtus langeb; 3) nõudlus kasvab kiiremini kui tootmine, tootmiskulude kasv, maksud tõusevad; 4) aktsiisimaks, käibemaks, tollimaks.

12. Vt Õppetoetuste ja õppelaenu seadus: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=619566>
Õppelaenu kohta: <http://www.hm.ee/index.php?044897> . Eesti majanduskasvu aeglustumine, kinnisvara-buumi peatumine jm on toonud kaasa üleskutseid laenu tempo pidurdamiseks, laenu tingimuste karmistamiseks jm.

13. Vt toetused ja sotsiaalabi: http://www.eesti.ee/est/teemad/toetused_ja_sotsiaalabi/

14. Vt www.eesti.ee/tom 1) TOM annab võimaluse kodanikele osaluseks riigivalitsemises, lahendamist vajavate probleemide tõstatamiseks; otsustajatele on see võimaluseks paremini olla kursis avaliku arvamusega ja saada ideid; 2) otsese demokraatia korral osalesid kõik kodanikud enamike otsuste vastuvõtmisel, esindusdemokraatia korral on otsese demokraatia võimaluseks valimised, kus valitakse endale esindajad ja ühtlasi antakse sellega neile ka otsustamisõigus (silmas pidades rahva tahet); 3-5) e-suhtlus võimaldab kiirendada asjaajamist, annab suurema võimaluse osalemiseks, aga sellega võib kaasneda ka võõrandumine inimlikust suhtlemisest, samuti kaasnevad sellega tehnilised turvaprobleemid.

15. Karikatuurilt võib lugeda: 1) uue erakonna – Erakond Eestimaa Rohelised – jõuline tulek poliitilisele areenile; nn vanad erakonnad tegelesid valimiskampaania käigus üksteise süüdistamise ja skandaalide ülepuhumisega; roheline värv kui värskuse ja uue lootuse sümbol jne; 2) enamus politolooge on väitnud, et Eesti erakonnad pigem liituvad kui neid juurde tekib, paraku on küll kahtedel viimastel Riigikogu valimistel tekitanud elevust just uute jõudude ilmumine (vastavalt Res Publica ja Rohelised); Eesti poliitiline maastik ei ole siiski lõplikult välja kujunenud;

3) diktatuuririikides toimib enamasti ka range tsensuur ja valitsuse v võimulolijate avalik kritiseerimine on peaaegu võimatu; 4-5) vt <http://www.riik.ee/et/pohiseadus.html>; 6) tugeva kodanikuühiskonnaga riikidel on eeldatavasti arenenud ka kodanikutunne, millega kaasneb ka kodanike soov näidata oma osalust riigiasjades ja valimistel; 7) valimiskampaaniatele kulutatud suured summad ja suured valmisreklaamid tekitasid paljudes ka pahameelt ja võisid seetõttu mõjutada neid kodanikke, kes tahtsid sellise kampaania vastu protesteerida; valimiskampaania mõju avaldus kindlasti ka erakondade valimistulemuses.

16. Valimised.

Kohalike omavalitsuse volikogu valimise seadus:

- Hääletamisõigus on Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks ja kelle püsiv elukoht, see on elukoht, mille aadressiandmed on kantud Eesti rahvastikuregistrisse, asub vastavas vallas või linnas.
- Hääletamisõigus on välismaalasel, kes vastab käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tingimustele ja kes:
 - 1) elab Eestis alalise elamisloa alusel;
 - 2) on valimispäevaks elanud seaduslikult vähemalt viimased viis aastat vastavas vallas või linnas.
- Hääleõiguslik ei ole isik, kes on valimisõiguse osas teovõimetuks tunnistatud.
- Hääletamisest ei võta osa isik, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannab karistust kinnipidamiskohas.
- Kandideerimisõigus on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kelle püsiv elukoht asub hiljemalt valimisaasta 1. augustil vastavas vallas või linnas.
- Volikogu liikmeks ei või kandideerida isik, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud kuriteos ja kannab karistust kinnipidamiskohas.

Riigikogu valimise seadus: Hääletamisõigus on Eesti kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks. Kandideerimisõigus on Eesti kodanikul, kes kandidaatide registreerimise viimaseks päevaks on saanud 21-aastaseks.

2) Valimiste printsiibid: üldine valimisõigus (vt vanuselised ja kodakondsuspiirangud eelmisest punktist); salajased valimised – sõltumatu hääletamine, anonüümsed valimisedelid jne); 3) 2005. valmisaktiivsus jätkas langust – 47% vt www.vvk.ee ; 4-5) Riigi regionaalhaldust teostavad 15 Siseministeeriumi valitsemisalas asuvat maavalitsust. Maavanem teostab järelevalvet kohaliku omavalitsuse üksuse tegevuse üle seadusega sätestatud korras. Maavanema määrab ametisse Eesti Vabariigi Valitsus; 6) õiged on a, b; 7) näit mänguväljakute rajamine.

17. 1) Vt atlas; 2) ÜRO on loetletud organisatsioonidest kõige universaalsem ja saab mõjutada kõiki loetletud valdkondi, ÜRO puhul on aga ette heidetud suurele organisatsioonile omast aeglust ja bürokratiseerumist, siiski on selle organisatsiooni panus läbi ajaloo olnud suurim; 3) Eesti korraldab NATO-ga ühisõppusi, NATO riikide väed osalevad rahvusvahelistel missioonidel; 4) Läänemere probleemideks nii II maailmasõjaaegsed miinid kui mürgid kui ka tänapäevasest majandusest tulenevad probleemid - reostus, laevatransport, kalavarud jne.

18. 1) Lahendada tülid rahumeelselt, edendada koostööd riikide vahel, järgida rahvusvahelise õiguse norme, mitte sekkuda teiste riikide siseasjadesse, austada riikide suveräänsust ja sellest

tulenevaid õigusi jne; 2) diplomaatilised suhted, majanduslik koostöö, rahvusvahelised lepingud jne; 4) ÜRO, NATO, EL; 5) eelkõige valmisolekut tagada julgeolek nii NATO liikmesriikide piires kui ka neist väljaspool jne.

19. 1-2) Rist – kristlus; poolkuu – islam; kristall oleks neutraalne; 3) Punase Risti tegevuse põhimõtted: <http://www.redcross.ee/et/principles.html> ; 4) Punane Rist maailma suurim vabatahtlik halastusorganisatsioon, kuhu kuulub 102 miljonit vabatahtlikku üle kogu maailma ja oma eriliste ülesannete täitmiseks on tal vaja ka selgelt eristuvat ja äratuntavat sümbolit; 5-6) Eesti Punase Risti osalemisest rahvusvahelistes aktsioonides vt <http://www.redcross.ee/et/activities.html>

20. 2) PS: § 40. Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus.

Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole.

Igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.

§ 124. Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras.

Usulistel või kõlbelistel põhjustel kaitseväeteenistusest keelduja on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras

4) Eetikakriisist – osa probleemidest on seotud ühiskonnas toimuvate muutustega, ka haridus- ja kasvatusküsimustes valitseb pluralism, kõiki probleeme ei saa lahendada uute õppeainete lisamisega. Avalikkuse ette on jõudnud mitmed poliitilised skandaalid (korruptsioonijuhtumid jms). Noortega seotud probleemidest - Oh ajad, oh kombad – lausuti juba antiikajal! – aga kindlasti on õigus ka neil, kes väidavad, et edule ja konkurentsile suunatud ühiskond on tahaplaanile jätnud osa traditsioonilistest väärtustest (solidaarsus, pereväärtused jms).

5) Kristlikest väärtustest - „Enamik kristlikke väärtusi on meie euroopalikus kultuuriruumis üldinimlikena nii kinnistunud, et ka mittekristlased peavad neid loomulikuks järgida. Olgu nendeks siis ausus või halastus, ligimesearmastus või endast nõrgemate toetamine. Kõik need väärtused säilivad ning antakse edasi ühiskonna sidususe ja eeskuju kaudu. **(Vabariigi President konverentsil "Kristlikud väärtused Eesti poliitikas" 11. novembril 2005 Lillepaviljonis).**

6. Kindlasti muudab, aga hinnatakse seisukoha ja näite sobivust.